

Lise Öğrencilerinin Suç Davranışı Düzeylerinin Bazı Kişisel ve Ailesel Nitelikler Bakımından İncelenmesi*

- Öğr. Gör. Ayşen BALKAYA**
- Doç. Dr. Esra CEYHAN***

Özet

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin kişisel ve ailesel özellikler açısından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma 1454 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerine ilişkin veriler, “Suç Davranışı Ölçeği” (Kaner, 2001a) ile kişisel-ailesel özelliklerine ilişkin veriler ise araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde, parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis Testi’nden yararlanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; suç davranışı ile cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü, serbest zaman etkinliklerine katılma durumu, anne-babanın öğrenim durumu, anne babanın çocuk yetiştirme tutumları, aile ortamında kendini mutlu hissetme durumu ve ailenin arkadaşları onaylama durumu arasında önemli ilişkiler elde edilmiştir. Suç davranışı ile sosyo-ekonomik düzey ve anne babanın birliktelik durumu arasında ise önemli bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar sözcükler: Suç davranışı, lise öğrencisi.

Abstract

In this research it was investigated whether juvenile delinquency levels differ according to some personal and familial characteristics. Juvenile delinquency data was collected by means of “Delinquency Scale” (Kaner, 2001a). Data related to participants’ personal and parental characteristics was collected by the “Personal Inquiry Form” prepared by the researchers. Mann-Whitney U Test and Kruskal Wallis Test, non parametric data analysis techniques, were utilized for data analysis. Results indicated that there is a significant relationship between delinquency and gender, age, school type, attendance to free time activities, parents’ academic background, parents’ child rearing attitudes, feeling happy in family context and parental approval of friends. No significant relationship was found between delinquency and Socio Economic Status and parental togetherness.

Key words: Juvenile Delinquency, high school student.

**Öğretim Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

***Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

*Bu araştırma, Doç.Dr. Esra Ceyhan danışmanlığında Ayşen Balkaya tarafından gerçekleştirilen ve Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonunca kabul edilen AÜAF 040556 nolu Proje kapsamında desteklenen “Lise Öğrencilerinin Kimlik Duygusu Kazanım Düzeylerinin Bazı Kişisel, Sosyal ve Ailesel Nitelikler ile Suç Davranışı Düzeyi Bakımından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi kapsamında toplanan ama tezde kullanılmayan veriler ile gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bu araştırma, 13-15 Eylül 2006 tarihlerinde Muğla Üniversitesi tarafından düzenlenen XV. Eğitim Bilimleri Kongresinde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

1. GİRİŞ

Ergenlik döneminde kimlik gelişiminin önemli bir bölümü tamamlanır. Bu dönemde ergen amacını, beklentisini, duygularını, düşüncelerini, inançlarını, tutum ve davranışlarını belirlemeye çalışır. Ergen; kim olduğu, ne olacağı, ne yapacağı, kimlere ve nelere inanacağı, sorunlar karşısında nasıl davranacağı sorularına yanıt arar, kendini bulmaya, diğerlerinden farklılığını ortaya koymaya çalışır. Bu süreçte gençler biraz daha cesur, coşkulu, heyecanlı oldukları ve macera arayışında oldukları için kimlik araştırması sırasında pek çok riske açıktırlar ve suç kabul edilecek davranışlar gösterebilmektedirler (Yörükoğlu, 1989). Ergenlik döneminde ortaya çıkan suça yönelik davranışlar, kökenleri toplumsal ve bireysel sorunlara dayanan, tek bir yöntemle kolayca anlaşılamayan oldukça karmaşık bir konudur (Kozacioğlu ve Ekberzade, 1995).

Suç oranı her toplumda ve tarihin her döneminde genç insanlarda tepe noktasına ulaşır. Ergenlerin suça olan yatkınlıkları ergenlik döneminin ebeveyn kontrolünün azalmasına rağmen yetişkin rollerinin davranışları sınırlamadığı bir dönem olmasından kaynaklanıyor olabilir (Hoffman, 1988). Aynı zamanda ergenlik döneminde gelişim alanlarında meydana gelen değişiklikler, çeşitli duygusal tedirginliklere, kaygılara neden olabilir. Kimi ergen gelişim alanlarındaki değişimin ve çevrenin beklentilerinin yarattığı zorlanmaya dayanamayarak kendi kişilik yapısını parçalamaya götüren sağlıksız çözüm yollarına yönelebilmekte ve çeşitli ruhsal bozukluklar ortaya çıkabilmektedir. Bu bozukluklar çocukluk döneminde başlamış ve ergenlikte devam ediyor olabileceği gibi ilk kez ergenlik döneminde de başlayabilir. Ergenlik döneminde genç; şizofreni, depresyon ve intihar, anoreksiya nevroza gibi psikiyatrik bozukluklar yaşayabileceği gibi, öz-güven kaybı, tahripçilik, okuldan ya da evden kaçma, ilaç, uyuşturucu kullanma, sigara, internet bağımlılığı gibi sorunlar yaşayabilmekte, saldırgan ve suça yönelik davranışlar sergileyebilmektedir (Çuhadaroğlu, 2004; Ekşi, 2003; Kılıççı, 2003; Morris, 1996; Türküm, 2000).

Ergenliğin ilk yıllarında kimlik arayışının verdiği huzursuzluk ve bağımsızlık gereksinimi ergenin yetişkin otoritesine direnmesine neden olabilir (Kılıççı, 2003). Kendini kanıtlama çabaları, deneyimsizlik, davranışlarının sonuçlarını kestirememesi, davranışlarının sonucunda bir çıkar umma (Millstein ve diğ., 1992), he-

yecan arayışı (Arnett, 1996) da bazı yıkıcı davranışları göstermelerine neden olabilir. Ayrıca bu dönemde kimlik arayışı içinde olan ergen akran gruplarına körü körüne güvenebilir ve anti sosyal davranışlar gösterebilir (Senemoğlu, 2002). Aynı zamanda akran baskısı nedeniyle de risk alabilirler. Ergenlerin suç davranışları göstermelerindeki etkenlerden biri de Elkind tarafından ortaya atılan ergenlerin yaşadığı benmerkezcilik olabilir. Ergenler, “bana bir şey olmaz” düşüncesiyle hareket ettikleri için suça yönelik davranışlar gösterip, yaşamlarını tehlikeye sokacak davranışlara daha kolay ve sıklıkla başvurabilirler (Türküm, 2001). Aynı zamanda, bilişsel ve sosyal gelişim tamamlanmadan fiziksel olgunluğa erişildiği için bazı ergenler, cinsel davranışlarının uzun vadedeki sonuçlarını tahmin etmeksizin güçlü cinsel istekler geliştirebilmektedirler. Bu nedenle, ergenler cinsel açıdan risk oluşturabilecek eylemlere de girebilmektedirler (Uba ve Huang, 1999).

Ergenler, suç davranışlarını anne-baba otoritesinden bağımsızlık kazanmak ve hayatının kontrolünü eline almak için bir araç olarak da kullanılabilmektedirler. Aynı zamanda suç davranışları akranlarla dayanışmayı da ifade edebilmektedir (Jesor, 1987). Suç davranışları, ergenin kimlik seçeneklerini keşfetme, yetersizlik duygularıyla başa çıkma, kişisel özerklik hissinin oluşturma ve/veya diğer psiko-sosyal ihtiyaçlarını karşılamanın bir aracı da olabilir. Ergenin keşfetmekte olduğu fikirler ve aktiviteler risk, meydan okuma ve hatta tehlike içeren alanlara doğru yayılabilir (Bradley ve Matsukis, 2000).

Ergenlerde suç davranışı ile ilgili en çok araştırma konusu olan kişisel nitelikler yaş, cinsiyet ve sosyo ekonomik durumdur. Yapılan araştırmalarda cinsiyetin, yaşın ve sosyo-ekonomik düzeyin suç davranışı ile ilişkili olduğu görülmüştür (Başar, 1992; Kıran, 2002; Özen ve diğ., 2005; Sipahioğlu, 2002; Şenses, 1990; Türkeri, 1995; Yılmaz, 2000).

Suç işleyen ergenlerin kişilik özellikleri açısından incelendiği araştırmalarda ise aleksitimi düzeylerinin yüksek olduğu (Zimmermann, 2006) ve öfkenin türü ile öfke kontrolünün işlenen suçla ilişkili olduğu (Türkçapar, 2002) sonucuna da ulaşılmıştır. Suç işleyen ergenlerin sosyal uyum düzeylerinin düşük (Ünal, 1993), stres (Basut, 2004), psikopatolojik belirtilerinin yüksek (Kaya, 1993), yaşam doyumlarının düşük (Nalbant, 1993) olduğu görülmüştür. Davranış

problemlerinin ve serbest zamanların etkili değerlendirilmemesinin tekrar suç işlemeyi (residivizm) yordadığı (Cottle, Lee ve Heilbrun, 2002) ve suç davranışı ile madde kullanımının ilişkili olduğu (Kıran, 2002) görülmüştür. Ayrıca suç davranışı düzeyi ile kimlik gelişimi arasında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür (Balkaya, 2006; Bradley ve Matsukis, 2000).

Suç davranışı ile ilgili yapılan çalışmalarda ailenin niteliksel ve işlevsel özellikleri de araştırılmıştır. Ailenin niteliksel özelliklerinden anne babanın eğitim düzeyi (Kazel, 2001; Özen ve diğ., 2005; Şenses, 1990; Yılmaz, 2000), baba mesleği (Kazel, 2001), kardeş sayısı, ailedeki birey sayısı (Şenses, 1990; Türkeri, 1995) ile suç davranışının ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ailenin işlevsel özellikleri açısından ise suç davranışının görüldüğü çocukların ailelerinde ilişkilerin zayıf olduğu, parçalanmış ailelerden geldikleri ya da ailede problem, şiddet yaşandığı, alkol kullanan (Cottle, Lee ve Heilbrun, 2002; Yılmaz, 2000; Zimmermann, 2006) ya da sabıkalı bireyin olduğu (Özen ve diğ., 2005; Türkeri, 1995; Yılmaz, 2000) saptanmıştır. Doğrudan kontrolün (Ardelt ve Day, 2002; Kaner, 1996; Özen ve diğ., 2005) ve desteğin (Ardelt ve Day, 2002; Juang ve Silbereisen, 1999; Sim, 2000) az olduğu ailelerde suç davranışının yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca aile içi uyumsuzluk (Arnett ve Bale-Jansen; 1993), anne baba tutumu (Başar, 1992; Siphahioğlu, 2002; Şenses, 1990), çocuğun maddi ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmaması (Keklikkiran, 1999), duygusal istismar (Kırımsoy, 2003) da suç davranışı ile ilişkilidir.

Suç davranışı ile ilişkisi araştırılan bir diğer faktör ise arkadaş ilişkileridir. Akran baskısı (Kıran, 2002), sapa-kın arkadaşlara sahip olma (Ardelt ve Day, 2002; Cottle, Lee ve Heilbrun, 2002; Kıran, 2002) ve arkadaş ilişkilerinin zayıf olması (Delikara, 2000) ile suç davranışı arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suç davranışı ile okulla ilgili değişkenler de araştırılmıştır. Okul başarısızlığı (Feimi, 1998), okul uyumsuzluğu (Miner ve Munns, 2005), okuldan ayrılma (Özen ve diğ., 2005) ve okuldan kaçma (Özen ve diğ., 2005; Türkeri, 1995) suç davranışı ile ilişkili bulunmuştur.

Ergenlerde suç davranışını anlayabilmek için hem ergenlerin kişisel özelliklerinin, hem de içinde yetiştik-

leri ailesel özelliklerin belirlenmesi önemlidir. Ergenlerde suç davranışı ile ilişkili faktörlerin belirlenmesi yoluyla suç davranışı ortaya çıkmadan önce çeşitli tedbirler alınabilir, ergenlerin suça yönelmelerini önleyecek hizmetler sunulabilir. Bu amaçla bu çalışmada ergenlerin suç davranışları bazı kişisel (cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü, sosyo-ekonomik düzey, serbest zaman etkinliklerine katılma durumu) ve ailesel değişkenler (anne-babanın öğrenim durumu, anne babanın birliktelik durumu, anne babanın çocuk yetiştirme tutumları, aile ortamında kendini mutlu hissetme durumu ve ailenin arkadaşları onaylama durumu) açısından incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Araştırma, ilişkisel bir yöntemle gerçekleştirilmiş olup, aşağıda çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve çözümlenmesi açıklanmaktadır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini, Eskişehir ilinde bulunan devlet liselerinde öğrenim görmekte olan lise öğrencileri oluşturmaktadır. 2004-2005 yılı kayıtlarına göre; Eskişehir il merkezinde, 34 devlet lisesine devam eden 27900 öğrenci bulunmaktadır. Araştırma örnekleme, Eskişehir il merkezindeki devlet liselerinden değişik okul türlerini temsil edecek şekilde, küme örnekleme yoluyla rastlantısal seçilmiştir. Örneklem, 3'ü genel, 2'si anadolu, 1'i fen ve 5'i meslek lisesi olmak üzere 11 lisenin öğrencilerinden oluşturulmuştur. Araştırma kapsamına alınan 11 lisede 9431 öğrenci bulunmaktadır. Bu liselerin her sınıf düzeyinden şubeler rasgele belirlenerek, bu sınıflarda bulunan 1497 öğrenciden veriler elde edilmiştir. Anketleri yönergeye uygun cevaplandırmayan 43 öğrencinin anketleri değerlendirme dışı bırakılmıştır. Böylece toplam 1454 lise öğrencisinin verileri üzerinde istatistiksel işlemler yapılmıştır. Bu sayı, Eskişehir ilindeki resmi liselerde öğrenim gören öğrencilerin % 5,2'sini oluşturmaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Suç Davranışı Ölçeği: Araştırmada öğrencilerin suç davranışlarını incelemek için Suç Davranışı Ölçeği (SDÖ) (Kaner, 2001a) kullanılmıştır. Ölçek 38 maddeden oluşmaktadır. Bireylerden, maddelerde yer alan davranışları gösterme sıklıklarını "4-5 kez ya da daha

fazla, 3-4 kez, 1-2 kez, Hiçbir zaman” şeklinde belirtmeleri istenmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 152, en düşük puan ise 38’dir. Ölçekten yüksek puan almak, istenmeyen davranışların çokluğunu göstermektedir (Kaner, 2001b).

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Kaner (2001a) tarafından gerçekleştirilmiştir. Hırsızlık, statü suçu, tahripçilik, saldırganlık ile ilgili olan 62 maddelik ölçeğin ilk hali 15-18 yaşlarında 896 öğrenciye uygulanmıştır. Yapı geçerliliği kapsamında, ölçeğin temel boyutlarını ve faktör yapısını belirlemek amacıyla Temel Bileşenler Analizi yapılmış özdeğerleri 1’in üzerinde olan ve varyansın %60.5’ini açıklayan 11 faktör bulunmuştur. Tekrarlanan dik döndürmeler sonucunda 9 faktörde toplanan 38 maddelik ölçek oluşturulmuştur. Tüm korelasyonlar .000 düzeyinde önemli bulunmuştur. En yüksek korelasyonlar alt testler ile tüm test arasındadır. Bu durum, ölçeğin tek boyutluluğunu destekleyen bir bulgudur (Kaner, 2001a).

Ölçeğin güvenirliğini test etmek için madde analizine dayalı iç tutarlılık yöntemi kullanılmıştır. İç tutarlılık için Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. En yüksek Alfa değeri .93 ile ölçeğin tümünden elde edilmiş, alt ölçekler için bu değerler .85 ile .72 arasında değişmektedir. Spearman-Brown formülü ile hesaplanan testi yarılama güvenirlik katsayısı, yine en yüksek değeri tüm test için .89 alınmıştır. Alt ölçekler için bu katsayı, .84-.75 arasında değişmektedir. Elde edilen sonuçlar ölçeğin güvenir olduğunu göstermektedir (Kaner, 2001a).

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin veri toplamak amacıyla, lise öğrencilerinin kişisel ve ailesel niteliklerine ilişkin bilgileri ortaya koyacak bir kişisel bilgi formu hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formunda lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü, sosyo-ekonomik düzey, serbest zaman etkinlikle-

rine katılma durumu, anne-babanın öğrenim durumu, anne babanın birliktelik durumu, anne babanın çocuk yetiştirme tutumları, aile ortamında kendini mutlu hissetme durumu ve ailenin arkadaşlarını onaylama durumlarına ilişkin çeşitli sorular bulunmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından 2004-2005 öğretim yılında elde edilmiştir. Verilerin çözümü, SPSS paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada incelenen bağımsız değişken düzeylerindeki (gruplarındaki) frekansların ve dağılımların normal olup olmadığı normal dağılım grafikleri ve testleri (Kolmogorov-Smirnov statistic with a Lilliefors significance level) ile incelendiğinde, parametrik testlerden t testi yerine parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U Testi’nin ve tek yönlü varyans analizi yerine Kruskal Vallis analizinin kullanılmasının daha uygun olacağı (Alpar, 1998; Büyüköztürk, 2002) belirlenmiştir. Kruskal Vallis analizi sonuçlarının önemli bulunduğu durumlarda ise farkın kaynağını belirlemek için Mann-Whitney U Testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır (Büyüköztürk, 2002). Araştırmada, bağımsız değişken gruplarındaki frekanslar nedeniyle (grupların birindeki veya her ikisindeki frekansın 20’den fazla olması durumu) Mann-Whitney U Testi’nin test istatistiği olarak z değeri dikkate alınmıştır (Alpar, 1998). Araştırmada önem düzeyi ise .05 olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmada incelenen değişkenlerle ilişkili bulgular aşağıda sunulmuştur.

3.1. Suç Davranışı Düzeyinin Betimlenmesi: Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin nasıl olduğunu belirlemek amacıyla yapılan betimleyici istatistikler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Lise Öğrencilerinin Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

n	\bar{X}	s	En Düşük Puan	En Yüksek Puan
1454	54.02	14.88	38	152

Tablo 1’de görüldüğü gibi, lise öğrencilerinin suç davranışı ortalaması 54.02 ve standart sapması 14.88’dir. Ölçekten elde edilen en düşük puan 38 ve

en yüksek puan 152 olup, dağılımın genişliği 114’dür. Bu genişlik, ölçekten alınabilecek puanlara ilişkin genişliğin (38-152) tamamını kapsamaktadır. Veri gru-

bunun dağılımı dikkate alındığında, ortalamasının düşük olduğu görülmektedir.

3.2. Cinsiyete Göre Suç Davranışı Düzeyleri: Lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre suç davranışı düzeyle-

rinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, kız ve erkeklerin suç davranışı düzeyleri Mann-Whitney U Testi ile karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Lise Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Cinsiyet	n	\bar{X}	s	Mann-Whitney U Testi Sonuçları		U Değeri	z
				Sıralama Ort.	Sıralama Top.		
Kız	730	49.78	10.85	597.05	429275.52	170435.50	11.56*
Erkek	719	58.22	17.03	851.03	621249.52		

*p<.0001

Tablo 2'de görüldüğü gibi, kızlar ile erkeklerin suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Mann-Whitney U Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen z değeri önemlidir (z=11.56, p<.0001). Bu sonuç, erkek lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin kızlardan daha yüksek olduğunu göstermektedir.

3.3 Yaşa Göre Suç Davranışı Düzeyleri: Lise öğren-

cilerinin yaşlarına göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri Kruskal Wallis Testi ile karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 3'de verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar Mann Whitney U testi kullanılarak belirlenmiştir.

Tablo 3. Lise Öğrencilerin Yaşlarına Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Yaş	n	\bar{X}	s	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ortalaması	X ²	
15	426	50.23	12.16	597.80	79.06*	16>15
16	461	53.07	13.60	710.39		17>15
17	395	57.96	16.40	846.63		18>15
18	167	57.19	17.92	802.08		17>16
						18>16

*p<.0001*p<.0001

Tablo 3'de görüldüğü gibi, yaşa göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X² değeri önemlidir (X²=79.06, p<.0001). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere uygulanan Mann Whitney U Testi sonucunda 15 yaşındakilerin suç davranışları 16, 17 ve 18 yaşındakilerden , 16 yaşındakilerin 17 ve 18 yaşındakilerden önemli derecede yüksektir. Bu sonuç 15

yaştan 18 yaşa gidildikçe suç davranışının arttığı şeklinde açıklanabilir.

3.4 Algılanan Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Suç Davranışı Düzeyleri: Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyo-ekonomik durumlarına göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri (Kruskal Wallis Testi ile) karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Lise Öğrencilerin Algıladıkları Sosyo Ekonomik Düzeye Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Algılanan Sosyo Ekonomik Durum	n	\bar{X}	s	Kruskal Wallis Testi Sonuçları	
				Sıra Ortalaması	X^2
Düşük	125	53.82	14.73	710.74	1.38 (Önemsiz)
Orta	866	53.61	14.25	714.83	
Yüksek	454	55.00	16.12	741.97	

Tablo 4'de görüldüğü gibi, sosyo-ekonomik duruma göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X^2 değeri önemli değildir ($X^2=1.38$, $p>0.05$). Bu sonuç, lise öğrencilerinin sosyo ekonomik düzey algılamalarına göre suç davranışlarının önemli bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir.

3.5 Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Suç Davranışı Düzeyleri: Lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türüne göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri (Kruskal Wallis Testi ile) karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar Mann Whitney U testi kullanılarak belirlenmiştir.

Tablo 5. Lise Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Öğrenim Gördükleri Okul Türü	n	\bar{X}	s	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ort.	X^2	
Genel Lise	443	53.15	15.89	678.63		Meslek Lisesi>Genel Lise
Anadolu-Fen Lisesi	635	53.60	14.19	710.50	22.95*	Meslek Lisesi>An.-Fen Lisesi
Meslek Lisesi	376	55.75	14.70	813.79		

* $p<.0001$

Tablo 5'de görüldüğü gibi lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türüne göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X^2 değeri önemlidir ($X^2=22.95$, $p<.0001$). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere uygulanan test sonucunda meslek lisesi öğrencilerinin suç davranışı hem genel lise hem de anadolu-fen lisesi öğrencilerinden önemli derecede yüksek çıkmıştır.

3.6 Serbest Zaman Etkinliklerine Katılma Durumuna

Göre Suç Davranışı Düzeyleri: Lise öğrencilerinin serbest zaman etkinliklerine katılma durumlarına göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri (Kruskal Wallis Testi ile) karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 6'de verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar Mann Whitney U testi kullanılarak belirlenmiştir.

Tablo 6. Lise Öğrencilerin Serbest Zaman Etkinliklerine Katılma Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Serbest Zaman Etkin. Katılma Durumu	n	\bar{X}	S	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ortalaması	X ²	
Aktif olarak katılma	190	57.09	17.73	797.27	18.39*	Aktif>İzleyici
İzleyici olarak katılma	525	51.81	13.40	663.99		Katılmıyor>İzleyici
Hem aktif hem iz. olarak katılma	510	54.45	14.15	749.12		Aktif-İzl.>İzleyici
Katılmama	219	55.28	16.55	738.52		

P<.0001

Tablo 6'da görüldüğü gibi lise öğrencilerinin serbest zaman etkinliklerine katılma durumuna göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının test edilmesi sonucunda elde edilen X² değeri önemlidir (X²=18.39, p<.0001). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere uygulanan test sonucunda serbest zaman etkinliklerine izleyici olarak katılanların suç davranışı puanları aktif, aktif/izleyici olarak katılanlardan ve katılmayanlardan önemli derecede düşük olduğu görülmüştür.

3.7 Annenin Öğrenim Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeyleri: Lise öğrencilerinin annelerinin öğrenim durumuna göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri (Kruskal Wallis Testi ile) karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 7'de verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar (Mann Whitney U testi) kullanılarak belirlenmiştir.

Tablo 7. Lise Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Annenin Öğrenim Durumu	n	\bar{X}	S	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ortalaması	X ²	
Okur yazar değil	43	49.12	12.82	545.14	45.45*	Okur yazar> Okur yazar değil
Okur-İlik	809	52.65	13.81	678.50		Ortaokul>Okur yazar değil
Ortaokul	190	54.15	15.34	770.93		Lise>Okur yazar değil
Lise	245	56.31	15.17	799.17		Üniversite>Okur yazar değil
Üniversite	156	58.96	18.24	872.79		Lise>İlkokul
					Üniversite>İlkokul	
					Üniversite>Ortaokul	

P<.0001

Anneleri lisans üstü eğitim alanların 8 kişi olması nedeniyle bu grup (Kruskal Wallis) analize dahil edilmiştir. Tablo 7'de görüldüğü gibi lise öğrencilerinin annelerinin öğrenim durumuna göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X² değeri önemlidir (X²=45.45, p<.0001). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere uygulanan (Mann Whitney U) test sonucunda anneleri okur yazar, ortaokul mezunu, lise ve üniversite

mezunu olanlar anneleri okur yazar olmayanlardan, anneleri lise ve üniversite mezunu olanlar anneleri ilkokul mezunu olanlardan, anneleri üniversite mezunu olanlar anneleri ortaokul mezunu olanlardan suç davranışı ölçeğinden önemli derecede yüksek puan almışlardır. Bir başka deyişle annelerinin öğrenim durumu yükseldikçe lise öğrencilerinin suç davranışlarının artma eğiliminde olduğu söylenebilir.

3.8. Babanın Öğrenim Durumuna Göre Suç Davranı-

şı Düzeyleri: Lise öğrencilerinin babalarının öğrenim durumuna göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri (Kruskal Wallis Testi ile) karşılaştırılmış ve buna ilişkin

bulgular Tablo 8'de verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar (Mann Whitney U testi kullanılarak) yapılmıştır.

Tablo 8. Lise Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Babanın Öğrenim Durumu	n	\bar{X}	S	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ortalaması	X^2	
Okur-İlk	414	52.03	13.16	662.59	29.99*	Lise>İlkokul Üniversite>İlkokul Lisansüstü>İlkokul Üniversite>Ortaokul Lisansüstü>Ortaokul Lisansüstü >Lise Lisansüstü >Üniversite
Ortaokul	300	52.94	13.93	689.74		
Lise	407	54.92	15.65	745.06		
Üniversite	293	55.26	14.69	781.89		
Lisansüstü	30	66.10	24.86	990.83		

P<.0001

Babaları okur-yazar olmayanların 4 kişi olması nedeniyle bu grup (Kruskal Wallis) analize dahil edilmemiştir. Tablo 8'de görüldüğü gibi lise öğrencilerinin babalarının öğrenim durumuna göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X^2 değeri önemlidir ($X^2=29.99$, $p<.0001$). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere uygulanan (Mann Whitney U) test sonucunda babaları lise, üniversite ve lisansüstü mezunu olan öğrenciler babası ilkökul mezunu olanlardan, babaları üniversite ve lisansüstü mezunu olanlar babaları ortaokul mezunu olanlardan, babaları lisansüstü mezunu olanlar babaları lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerden suç davranışı ölçeğinden önemli

derecede yüksek puan almışlardır Başka bir deyişle babalarının öğrenim durumu yükseldikçe lise öğrencilerinin suç davranışlarının artma eğiliminde olduğu söylenebilir.

3.9 Anne-Babanın Birliktelik Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeyleri:

Lise öğrencilerinin anne-babalarının birliktelik durumuna göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri (Kruskal Wallis Testi ile) karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 9'da verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar (Mann Whitney U testi) yapılarak belirlenmiştir.

Tablo 9. Lise Öğrencilerin Anne-Babalarının Birliktelik Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Anne-Babanın Birliktelik Durumu	n	\bar{X}	S	Kruskal Wallis Testi Sonuçları	
				Sıra Ortalaması	X^2
Birlikte yaşıyor	1359	53.89	14.82	717.71	4.63 (Önemsiz)
Boşanmış	43	58.72	17.29	852.98	
Baba Hayatta Değil	39	53.79	15.09	690.03	

Annesi hayatta olmayan öğrencilerin 8, hem annesi hem babası hayatta olmayan öğrencilerin sayılarının 4 olması nedeniyle bu gruplar (Kruskal Wallis) analize dahil edilmemiştir. Tablo 9'da görüldüğü gibi lise öğrencilerinin anne-babalarının birliktelik durumuna göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir

farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X^2 değeri önemli değildir ($X^2=4.63$, $p>0.05$). Bu sonuç, lise öğrencilerinin anne babalarının birliktelik durumlarına göre suç davranışlarının önemli bir biçimde farklılaşmadığını göstermektedir.

3.10 Algılanan Anne Tutumuna Göre Suç Davranışı

Düzeyleri: Lise öğrencilerinin annelerinin çocuk yetiştirme tutumuna ilişkin algılarına göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç dav-

ranışı düzeyleri (Kruskal Wallis Testi ile) karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 10'da verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar (Mann Whitney U testi) yapılmıştır.

Tablo 10. Lise Öğrencilerin Algıladıkları Anne Tutumuna Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumu	n	\bar{X}	S	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ortalaması	X^2	
Otoriter	173	57.68	17.65	788.50	11.55*	İlgisiz>Otoriter Otoriter>Demokratik İlgisiz>Demokratik
İlgisiz	41	58.73	19.95	844.71		
Demokratik	1212	53.41	14.23	698.36		

P<.0001

Tablo 10'da görüldüğü gibi lise öğrencilerinin annelerinin çocuk yetiştirme tutumuna ilişkin algılarına göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X^2 değeri önemlidir ($X^2=11.55$, $p<.0001$). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere uygulanan (Mann Whitney U) test sonucunda tüm gruplar arasındaki farklar anlamlı çıkmıştır. Annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin suç davranışları, annelerini otoriter ve ilgisiz olarak algılayan öğrencilerden önemli derecede düşük çıkmıştır. Ayrıca annelerini otoriter olarak algılayan öğrencilerin suç davranışları annelerini ilgisiz

olarak algılayan öğrencilerden önemli derecede düşük çıkmıştır.

3.11. Algılanan Baba Tutumuna Göre Suç Davranışı

Düzeyleri: Lise öğrencilerinin babalarının çocuk yetiştirme tutumuna ilişkin algılarına göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri Kruskal Wallis Testi ile karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 11'de verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar (Mann Whitney U testi) yapılmıştır.

Tablo 11. Lise Öğrencilerin Algıladıkları Baba Tutumuna Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Babanın Çocuk Yetiştirme Tutumu	n	\bar{X}	S	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ortalaması	X^2	
Otoriter	237	57.61	17.17	803.96	50.22*	Otoriter>Demokratik İlgisiz>Demokratik
İlgisiz	90	62.67	19.62	921.32		
Demokratik	1081	52.62	13.58	664.64		

P<.0001

Tablo 11'de görüldüğü gibi lise öğrencilerinin babalarının çocuk yetiştirme tutumuna ilişkin algılarına göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X^2 değeri önemlidir ($X^2=50.22$, $p<.0001$). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere uygulanan (Mann Whitney U) test sonucunda babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin suç davranışları, babalarını otoriter ve il-

gisiz olarak algılayan öğrencilerden önemli derecede düşük çıkmıştır.

3.12. Aile Ortamında Kendini Mutlu Hissetme Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeyleri:

Lise öğrencilerinin aile ortamında kendini mutlu hissetme durumuna göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri (Kruskal Wallis

Testi ile) karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 12'de verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması

durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar (Mann Whitney U testi) yapılmıştır.

Tablo 12. Lise Öğrencilerin Aile Ortamında Kendini Mutlu Hissetme Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Aile Ortamında Kendini Mutlu Hissetme Durumu	n	\bar{X}	S	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ortalaması	X^2	
Hiçbir zaman	30	65.40	26.37	930.80	83.31*	Hiç>Sık sık Hiç>Her zaman Ara sıra>Sık sık Ara sıra>Her zaman Sık sık>Her zaman
Ara sıra	296	58.72	17.52	849.24		
Sık sık	471	54.56	13.22	770.34		
Her zaman	644	50.76	12.77	616.20		

P<.0001

Tablo 12'de görüldüğü gibi lise öğrencilerinin aile ortamında kendini mutlu hissetme durumuna göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X^2 değeri önemlidir ($X^2=83.31$, $p<.0001$). Gruplar arası bu farkın kaynağını belirlemek üzere uygulanan (Mann Whitney U) test sonucunda kendilerini ailelerinde hiçbir zaman mutlu hissetmeyenlerin kendilerini sık sık ve her zaman mutlu hissedenlerden, kendilerini ara sıra mutlu hissedenlerin kendilerini sık sık ve her zaman mutlu hissedenlerden, kendilerini sık sık mutlu hissedenlerin kendilerini her zaman mutlu hissedenlerden suç dav-

ranışı ölçeğinden önemli derecede yüksek puan aldıkları görülmüştür.

3.13. Ailelerinin Arkadaşlarını Onaylama Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeyleri: Lise öğrencilerinin ailelerinin arkadaşlarını onaylama durumuna göre suç davranışı düzeylerinin önemli düzeyde farklılaşmış olduğunu belirlemek amacıyla, lise öğrencilerinin suç davranışı düzeyleri (Kruskal Wallis Testi ile) karşılaştırılmış ve buna ilişkin bulgular Tablo 13'de verilmiştir. Analiz sonuçlarının önemli çıkması durumunda farkın kaynağını bulmak için ikili karşılaştırmalar (Mann Whitney U testi kullanılarak) yapılmıştır.

Tablo 13. Lise Öğrencilerin Ailelerinin Arkadaşlarını Onaylama Durumuna Göre Suç Davranışı Düzeylerine İlişkin Bulgular

Ailelerinin Arkadaşlarını Onaylama Durumu	n	\bar{X}	S	Kruskal Wallis Testi Sonuçları		İkili Karşılaştırma Sonuçları (Mann Whitney U Testi)
				Sıra Ortalaması	X^2	
Hepsini onaylıyor	680	51.84	13.50	662.47	42.44*	Birkaç>Hepsi Çoğu>Hepsi Hiçbiri>Hepsi Çoğu>Birkaç
Bir kaçını onaylıyor	661	54.76	14.37	756.30		
Çoğunu onaylıyor	81	61.96	19.00	939.95		
Hiçbirini onaylamıyor	25	64.24	26.89	843.88		

P<.0001

Tablo 13'de görüldüğü gibi lise öğrencilerinin ailelerinin arkadaşlarını onaylama durumuna göre suç davranışı sıralamaları arasında önemli bir farklılık olup olmadığının (Kruskal Wallis Testi ile) test edilmesi sonucunda elde edilen X^2 değeri önemlidir ($X^2=42.44$, $p<.0001$). Gruplar arası bu farkın kaynağını

belirlemek üzere uygulanan (Mann Whitney U) test sonucunda aileleri tüm arkadaşlarını onaylayanların suç davranışı ölçeği puanları aileleri birkaç arkadaşını ve çoğu arkadaşını onaylayanların ve aileleri hiçbir arkadaşını onaylamayanların suç davranışı düzeylerinden önemli derecede düşüktür. Ayrıca aileleri bir-

kaç arkadaşını onaylayanların suç davranışı ölçeği puanları aileleri çoğu arkadaşını onaylayanlardan önemli derecede düşüktür.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmada lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda suç davranışı ile cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü, serbest zaman etkinliklerine katılma durumu, anne-babanın öğrenim durumu, anne babanın çocuk yetiştirme tutumu, aile ortamında kendini mutlu hissetme durumu ve ailenin arkadaşları onaylama durumu arasında önemli ilişkiler elde edilirken sosyo-ekonomik düzey ve anne babanın birliktelik durumu arasında ise önemli bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırmada lise öğrencilerinin suç davranışı ölçeğinden elde ettikleri puanların ortalaması $x=54.2$ olarak bulunmuştur. Ölçme aracından elde edilebilen en düşük ve en yüksek değerler (38-152) dikkate alındığında lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin düşük olduğu ifade edilebilir. Bu bulgu aynı ölçme aracı ile yapılan bir başka araştırmada elde edilen bulgu ile ($x=47.3$) benzerlik göstermektedir (Kaner, 2001b). Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin düşük olması, araştırmanın okul ortamında gerçekleştirilmiş olmasından ve kendi algılarına dayalı bir ölçme yapılmış olmasından kaynaklanabilir.

Araştırmada erkek lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin kızlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde, erkeklerin suç davranışının yüksek olduğu yönündeki araştırma bulguları (Bayar, 1999; Kaner, 1996; Kıran, 2002; Özen ve diğ., 2005; Seber ve diğ. 2001; Sipahioğlu, 2002; Şenses, 1990; Yılmaz, 2000) bu araştırmanın bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Toplumumuzda kız ve erkeklerin cinsiyet rolleri ve yetiştirilme biçimleri arasındaki farklılık suç davranışlarında farklılık yaratmış olabilir. Ayrıca ergenlik döneminde erkeklerin üzerindeki aile baskısı azalırken, kızların üzerindeki baskı ve kontrolün artması da suç davranışı düzeylerini farklılaştırmış olabilir.

Araştırmada lise öğrencilerinin yaşları arttıkça suç davranışının da arttığı görülmüştür. Bu bulgu Bayar (1999), Delikara (2000), Kaner (1996), Kıran (2002), Özen ve diğ. (2005), Şenses (1990), Yılmaz (2000) nin bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Yaşla birlik-

te ergenlerin sahip olduğu özgürlükler artmakla birlikte anne babanın doğrudan kontrolünün azalması ve aile etkisinin azalıp, akran etkisinin artması (Kaner, 2001b) suç davranışlarının artmasına neden olmuş olabilir.

Araştırmada lise öğrencilerinin sosyo ekonomik durumlarına göre suç davranışlarının önemli ölçüde farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonuç, çocukların işledikleri suç ile sosyo ekonomik durum arasındaki ilişkinin önemli olmadığı bulgusu (Başar, 1992) ile tutarlılık göstermektedir. Bununla birlikte araştırmada elde edilen bu sonuç, ergenlerin suç davranışında düşük sosyo-ekonomik düzeyin önemli olduğuna ilişkin bulgular (Kıran, 2002; Özen ve diğ., 2005; Sipahioğlu, 2002; Şenses, 1990; Türkeri, 1995; Yılmaz, 2000) ile tutarlılık göstermemektedir. Ergenlik dönemindeki suç davranışlarının ortaya çıkmasında ergenlerin gelişim özelliklerinin sosyo-ekonomik düzey farklılıklarını ortadan kaldırmış olabileceği ifade edilebilir.

Araştırmada meslek lisesi öğrencilerinin suç davranışlarının hem genel lise hem de anadolu-fen lisesi öğrencilerinden önemli derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, devam edilen okulun özelliklerinin öğrencilerin kişisel yeterlilik algısını, kendine güvenini, başarı motivasyonlarını, ailenin ergene verdiği değeri ve dolayısıyla suç davranışını etkileyebileme potansiyelinden kaynaklanmış olabilir. Meslek lisesine devam eden öğrencilerin içinde buldukları sosyo kültürel çevrenin özellikleri, ders başarılarının genelde düşük olması, kız öğrencilerin azlığı, geleceğe ilişkin umutlarının az olması gibi faktörler suç davranışlarını arttırmış olabilir.

Araştırmada serbest zaman etkinliklerine izleyici olarak katılanların suç davranışı puanlarının aktif, aktif/izleyici olarak katılanlardan ve katılmayanlardan önemli derecede düşük olduğu görülmüştür. Serbest zaman etkinliklerine aktif olarak katılmanın gençlerde alkol kullanımını arttırdığı yönündeki araştırma bulgusu da (Cottle, Lee ve Heilbrun, 2002) bu araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Ergenin serbest zaman etkinliklerine aktif olarak katılması ergenin çevresini genişlettiği, aile kontrolünden uzak olduğu zamanları arttırdığı ve akran etkisine daha açık hale getirdiği için suç davranışını arttırmış olabilir. Ayrıca serbest zaman etkinliklerinin denetimsiz olarak sürdürülmesi de suç davranışlarını arttıran bir faktör ola-

bilir. Diğer taraftan serbest zaman etkinliklerine katılmaması ergenin var olan enerjisini uygun etkinliklerde ifade edememesine ve böylece saldırgan ve suça yönelik davranışlar sergilemesine neden olabilir. Sonuçta serbest zaman etkinliklerine izleyici olarak katılmak, aktif olarak katılma ile katılmama durumlarının ortaya çıkarabileceği olumsuzlukları ortadan kaldırarak ergenlerde suç davranışlarının azalmasına yol açmış olabilir.

Araştırmada lise öğrencilerinin annelerinin ve babalarının öğrenim durumu yükseldikçe lise öğrencilerinin suç davranışlarının artma eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu sonuç düşük eğitim düzeyindeki anne babaya sahip ergenlerin daha az risk aldıkları bulgusu (Kazel, 2001) ile tutarlılık göstermektedir. Bununla birlikte araştırmadan elde edilen bu sonuç, düşük anne baba eğitim düzeyinin suç davranışını arttırdığını ortaya koyan araştırma bulguları ile (Basut, 2004; Başar, 1992; Keklikkırın, 1999; Özen ve diğ., 2005; Şenses, 1990; Türkeri, 1995; Yılmaz, 2000) tutarlılık göstermemektedir. Anne babanın eğitim durumunun yükselmesi anne babaların daha çok kendilerine yönelmelerine ve çocuk üzerindeki destek ve kontrollerinin azalmasına ve böylece suç davranışının artmasına yol açmış olabilir. Zira doğrudan kontrol (Ardelt ve Day, 2002; Kaner, 1996; Özen ve diğ., 2005) ve desteğin (Juang ve Silbereisen, 1999; Sim, 2000) az olduğu ailelerde suç davranışının yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmada lise öğrencilerinin anne babalarının birliktelik durumlarına göre suç davranışlarının önemli bir biçimde farklılaşmadığı görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusu parçalanmış aile ile suç davranışı arasında ilişki olduğu (Türkeri, 1995; Yılmaz, 2000; Zimmermann, 2006) bulguları ile tutarlılık göstermemektedir. Ergenlerin suç davranışına yönelmelerinde anne babanın birlikte veya ayrı yaşamalarından çok anne babanın ergene yönelik davranışlarının daha önemli olduğu söylenebilir.

Araştırmada anne-babalarının tutumunu demokratik olarak algılayan öğrencilerin suç davranışları annelerinin tutumunu otoriter ve ilgisiz olarak algılayan öğrencilerden önemli derecede düşük bulunmuştur. Ayrıca annelerini otoriter olarak algılayan öğrencilerin suç davranışı puanları da annelerini ilgisiz olarak algılayanlardan daha düşüktür. Bu bulgular anne babanın demokratik tutumunun suç davranışını azalttı-

ğı yönündeki (Başar, 1992; Sipahioğlu, 2002; Şenses, 1990) bulgular ile tutarlılık göstermektedir. Demokratik tutumda; paylaşımaya dayalı, hoşgörülü, destekleyici davranışların, saygı, takdir, sevgi ve kabulün ön planda olabileceği dikkate alındığında bu olumlu yaklaşımlar ergenlerin suç davranışını azaltmış olabilir. Baskıcı, ilgisiz aile tutumları bireyin kendisini yalnız, eksik ve güçsüz hissetmesine yol açarak ergenlerin suç davranışlarını arttırabilir. Ayrıca annelerinin tutumlarını otoriter algılayan öğrencilerin suç davranışı düzeylerinin ilgisiz olarak algılayanlara göre düşük olması, olumsuz yaklaşımlarla da olsa annenin ergenle ilgilendiğini gösteren tutum içinde olmasının suç davranışını azalttığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada lise öğrencilerinin kendilerini ailelerinde mutlu hissetme sıklıkları arttıkça suç davranışı düzeylerinin düştüğü bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusu, suç davranışının görüldüğü ergenlerin ailelerinde ilişkilerin zayıf olduğu (Yılmaz, 2000; Zimmermann, 2006), aile içi uyum arttıkça risk alma davranışlarının ortaya çıkma sıklığının azaldığı (Bayar, 1999) bulguları ile tutarlılık göstermektedir. Bu bulgu, ailenin yapısal özellikleri kadar ailenin işlevsel özelliklerinin de suç davranışında önemli olduğunu göstermektedir. Ergenlerin aile ortamında sevgi, ait olma, onaylanma ve kabul edilme gereksinimlerini karşıladıkları ve duygusal destek alabildikleri oranda suç davranışlarına daha az yöneldikleri ifade edilebilir. Aynı zamanda ergenin ailede kendini değerli hissetmesi, kendini ortaya koymasına fırsat verilmesi, dinlenilmesi, ilgilenilmesi de suç davranışını azaltmış olabilir (İnanç, Bilgin ve Atıcı, 2004). Anne babaları tarafından sevgi, onay ve kabul gören gençlerin benlik saygısı da yükselebilir. Ergenin düşüncesine saygı duyulmadığı ve görüşlerinin alınmadığı aile ortamı ise ergenin yaşadığı stresi, benlik ve kimlik gelişimini olumsuz şekilde etkileyerek suç davranışlarının artmasını sağlayabilir.

Araştırmada ailelerinin onayladıkları arkadaş sayısının ergenlerin suç davranışı düzeylerinde önemli olduğu görülmüştür. Ailenin onaylamadığı arkadaşların sapkın arkadaşlar olabileceği düşünülürse aileler tarafından onaylanmayan akranlar, ergene model olarak suç davranışlarına yöneltmiş olabilir. Akran baskısının suç davranışında önemli olduğu bulgusunun da (Kırın, 2002) bu durumu desteklediği belirtilebilir.

Ergenlere bu dönemdeki sorunlarını sağlıklı bir bir-

çimde aşabilmeleri için psikolojik danışmanlar tarafından bireysel ve grupla yapılacak çalışmalarla psikolojik destek sağlanmalıdır. Suç davranışları açısından daha büyük bir risk taşıdıkları düşünülen ergenler ile cinsiyet, yaş, öğrenim görülen okul türü gibi kişisel değişkenlerin olumsuz etkisinin en aza indirgenbilmesi için önleme çalışmaları yapılabilir. Suç davranışını önleyebilmek için öğrencilerin sosyal becerilerini, problem çözme ve iletişim becerilerini, öfke kontrolünü geliştirici çalışmalar düzenlenebilir. Suçun önlenmesinde aile katılımının sağlanması da çok önemli olduğundan, aileler ergenlik döneminin özellikleri ve sorunları, suç davranışı ile ilişkili olabilecek faktörler konusunda bilgilendirilebilir. Öğretmen, öğrenci ve aile işbirliğini geliştiren çalışmalar artırılabilir.

Öğrencilerin suç davranışında arkadaş ilişkileri ve serbest zamanı değerlendirme biçimi de çok önemli olduğundan okullarda resim, spor, müzik, tiyatro gibi etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin olumlu arkadaş ilişkileri geliştirmesi sağlanabilir. Yetişkin kontrolünde gerçekleştirilecek bu etkinlikler ergenlerin enerjilerini yararlı bir şekilde kullanmalarını sağlayabilir. Bu etkinlikleri gerçekleştiren yetişkinler ergenlere olumlu bir rol modeli olabilir. Bu araştırma bulgularının zenginleştirilmesi ve geliştirilmesi açısından suç davranışı farklı değişkenlerle, farklı gruplarda incelenebilir. Ayrıca suç davranışı incelenirken akranlardan, öğretmenlerden ve ailelerden bilgi alınabilir.

KAYNAKÇA

- Alpar, Reha. (1998). İstatistik ve Spor Bilimleri, Bağırğan Yayınevi: Ankara.
- Ardelt, Monica ve Laurie Day. "Parents, Siblings, and Pers: Close Social Relationships and Adolescent Deviance", *Journal of Early Adolescence*, 22-3: 310-349,2002.
- Arnett Jeffrey ve Lene Bale Jansen. "Culturel Bases of Risk Behaviour: Danish Adolescents", *Child Development*. 64: 1842-1855, 1993.
- Arnett, J. J. "Sensation Seeking, Agressiveness, and Adolescent Reckless Behaviour", *Personality and Individual Differences*, 6: 693-702, 1996.
- Balkaya, Ayşen. "Lise Öğrencilerinin Kimlik Duygusu Kazanım Düzeylerinin Bazı Kişisel-Sosyal ve Ailesel Nitelikler İle Suç Davranışı Düzeyi Bakımından İncelenmesi." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2006.
- Basut, Ebru. "Suça Yönelen ve Yönelmeyen Ergenlerin Stres Stresle Başa Çıkma ve Kişilik Örüntüleri Yönünden İncelenmesi." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2004.
- Başar, Figen. "Ankara Kalaba Çocuk İslahevi'nde 15-18 Yaş Grubu Ergenlerin Suça Yönelmelerinde Ailenin Etkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1992.
- Bayar, Nalan. "Ergenlerde Risk Alma Davranışı: İçtepisellik, Aile Yapısı ve Demografik Değişkenler Açısından Gelişimsel Bir İnceleme." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Bradley, Graham ve Paul Matsukis. "Identity Status and Youth Recklessness", *Youth Studies Australia*. 19, 4: 48-53, 2000.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı : İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları Ve Yorum*. 1. bs. Ankara: PeGem A Yayıncılık, 2002.
- Cottle, Cindy C., Rıa J. Lee ve Kirk Heilbrun. *The Prediction Of Criminal Recidivism In Juveniles A Meta-Analysis*. *Criminal Justice And Behavior*, 28, 3: 367-394, 2001.
- Çuhadaroğlu, Fusun Çetin ve diğerleri. *Ergen ve Ruhsal Sorunları. Durum Saptama Çalışması*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Raporları, Sayı: 4, 2004.
- Delikara, İpek Ertokuş. "Ergenlerin Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
- Ekşi, Aysel. *Beş Kıtada Gençlerin Sorunları*. 13. Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları kongresinde sunulmuş bildiri. Ankara, 2003.
- Feimi, Seini. "Ankara'da Kalaba Lisesi Öğrencilerinin Okul Başarısı İle Sapmış Davranış Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Açıda İncelenmesi". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Hoffman, Lois. *Developmental Psychology Today 5th ed*. New York: McGraw-Hill, 1988.
- İnanç, Banu Yazgan, Mehmet Bilgin ve Meral Kılıç Atıcı. *Gelişim Psikolojisi. Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Adana: Nobel Kitabevi, 2004.
- Jesor, Richard. "Problem-Behaviour Teory, Psychosocial

- Development and Adolescent Problem Drinking”, British Journal of Addiction, 82: 331-342, 1987.
- Juang P. Linda ve Rainer K. Silbereisen. “Supportive Parenting and Adolescent Adjustment Across Time in Former East and West Germany”, Journal of Adolescence. 22: 719-736, 1999.
- Kaner, Sema. “Anababa Denetimi İle Ergenlerin Suç Kabul Edilen Davranışları Arasındaki İlişki”. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1996.
- Kaner, Sema. “Suç Davranışı Ölçeği Geliştirme Çalışması”. 1. Ulusal Çocuk ve Suç: nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara: 79-9, 2001, a.
- Kaner, Sema. “Anababa Denetimi İle Ergenlerin Suç Kabul Edilen Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.” 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara: 229-255 2001, b.
- Kaya, Melek. “13-18 Yaşları Arasındaki Suç İşlemiş Ergenlerdeki Psikopatolojik Belirtilerin Araştırılması” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1993.
- Kazel, Yıldız. “Erinlik Grubu Öğrencilerinin Risk Almaya Yönelik Davranışı Ve Öğretmenlerinin Algılaması.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- Keklikkırın, Mehmet. “Türkiye’de Çocuk Suçluluğu.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Kılıççı, Yedigöze. “6-15 Yaş Öğrencilerinin Gelişimsel Güçleri ve Kişilik Gelişimini Kolaylaştırma.” İlköğretim Rehberlik. Editör: Yıldız Kuzgun. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2003
- Kıran, Binnaz. “Akran Baskı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin Risk Alma, Sigara İçme Davranışı ve Okul Başarılarının İncelenmesi.” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2002.
- Kırımsoy, Emrah. “Suç İşlemiş ve Suç İşlememiş Ergenlerin Algıladıkları Duygusal İstismar ve Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- Kozacıoğlu, Gülsen ve Hülya Ekberzade. Bireyden Toplum Ruh Sağlığı. Editör: Gül Çörüş. Alfa Yayınları, 1995.
- Millstein, Susan G. ve diğerleri. “Health-Risk Behaviors and Health Concerns Among Young Adolescents” Pediatrics. 89, 3: 422-428, 1992.
- Morris, Charles G. Understanding Psychology. Third Edition. New Jersey: Prentice Hall, 1996.
- Miner, Michael H. ve Munns, Rosemary. Isolation and Normlessness: Attitudinal Comparisons of Non-delinquents. International Journal of Offender Therapy & Comparative Criminology; 49: 5, 491-504, 2005,
- Nalbant, Aygül. “15-22 yaşları arasında bulunan islahedindeki, Gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin Benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1993.
- Özen, Şakir ve diğerleri. Juvenile Delinquency in a developing country: A province example in Turkey. International Journal of Law & Psychiatry 28: 4, 430-441. 2005
- Seber ve diğerleri. “Çocuk Suçluluğunda Sosyodemografik Özellikler.” 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara: 2001. 353-369
- Senemoğlu, Nuray. Gelişim Öğrenme ve Öğretim : Kuramdan Uygulamaya. Ankara: Gazi Kitabevi, 2002.
- Sim, Hee-og. “Relationship of Daily Hassles and Social Support to Depression and Antisocial Behavior Among Early Adolescents”, Journal of Youth & Adolescence. 29, 6: 647-661, 2000.
- Sipahioğlu, Şeyma. “Ana Baba Tutumları ile Gençlerdeki Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar Arasındaki İlişki” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2002.
- Şenses, Vildan. “Tokat İli Merkez ve İlçe Orta Dereceli Okul Öğrencilerinin Disipline Aykırı Davranışlarda Bulunma Nedenlerinin Araştırılması” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990.
- Türkçapar, Mehmet H. “Anti Sosyal Kişilik Bozukluğunda Suç ve Şiddet Eylemlerine Göre Sosyal ve Psikolojik Özellikler.” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Türkeri, Sedat. “Çocuk İslahedindeki ve Çocuk Cezaevlerindeki Çocukların Suç İşleme Nedenleri Açısından İncelenmesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.
- Türküm, Sibel. “Ergenlik Döneminde Gelişim”. Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi. Editör: Esra Ceyhan. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 698, 2000.

- Türküm, Sibel. "Bilişsel Gelişim". Gelişim ve Öğrenme. Editör: Gürhan Can: Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 712, 2001.
- Uba, Laura ve Karen Huang. Psychology. New York : Longman, 1999.
- Ünal, Mehmet. "Suçlu ve Suçlu Olmayan Çocukların Uyum Durumları ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, 1993.
- Yılmaz, Türkan. "Ergenlerde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000.
- Yörükoğlu, Atalay. Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Sorunları. 6. Basım. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, 1989.
- Zimmermann, Gregoire. Delinquency an maile adolescents: the role of alexlthymia and family structure journal of adolescence 29,3: 321-332, 2006